

Pokolkerék

Regényrészlet

Ja, mein Bruder! Eine verlustige Unternehmung! Krach!, hallám a güblis házból, midőn Rossztótól mérföldre a csicsói martot vájám s onnantul a szürküllésben a felturkált Kosbor rétet, a nagyhimlős gyermek orcáját éppen megpillantám. Antul keletre domboroda a parthegey – körbeölelé a Sáring fodra –, s ama domborulat déli csücskén terpeszkede a güblis ház magában, s lett vala ama ház a nagy érdekébresztő építői merény anyaszéke az egész hazában. Akkoránt már csakcsupán kétszáz rab és adós és saját földjén idegen misera plebs ásóza Pangárnál és a csicsói marton, s hol boldog Dénes és Redemptusz napján minket még ásóztatának, a remanci vizenyőben hódnép lubickola újfent s békák vartyogának. Csicsón a vájatban feltöre egy vízdús forrás, majd száz is fakada. Boldog Amádé napján gátját szakasztá, és ösmét medrében sisterg a Sáronga.

...Wisserfolg, überflüssiges Kampfspiel... Vesztesek küzdterén!... Ach, mein Bruder!, kiáltozá ösmét. Bétekinték az majorház ablakán. Hosszú köntösbén magányos úr állott a lakszoba szálkás padlatán, a hálósüveg félrecsúszott rőt hajján. Sakál lopakoda a ház alá a rétről, vonítása éles vala s kaján.

És amit az hajnalásban az házbul hallék, a harsogás minden szóját ferelmes titokként magamban tartám s élém üdöm véle, akárha völgy múltal télüdtöt havas némaságban. Hanem a víznek nem látszott nyugvása! Valaki a Rossztó túlmartjáról rekedésig kiabála: Hé, ásózók! Rühös szklávok! Égi Építőnk ostoroz minket, emberi határt hetykén túllépőket! Az Úr építményét rombolók igyen büntetődnek! – S egy hang, ki másfélele philosophiai princípiumokkal éle, az setét martra sebtén átfellele: Mert ez plánumot írák böcsületben, az Úr haragja bizton megjáborul!

6 Szent György havának harmadik napján a güblis ház minden javát kocsira veték, s lőn csenddel körülkeretelve, és Izidorra a polizeiok mind eluta-

zának, mondák tűnésök okát nászszakomának, ámde azok visszatértét meg se várva a komesszások is rémsebesen elszéledének, siettenek északnak, délnek, s azután a hajcsárok is megfüremlének, minket a szétnyűtt martokon feledének, mint vihartól megfutó zsellér az ekét a mezőn odahagyja. Szökésünk oly hosszan tervezünk, hogynem holdújság hajnalán fertelmes zúgásra ébredünk. Martja közül kiütt a Sáring, felgyúla haragja, tépte küszöbünket, zajongott rohanva, tengerré fejlett a folyamka, magának új teknőket szakajtott a Saronga, a ronda, véghatárát madár se láthatta, kifutamlánk a viskóból tarisznyánk markolva, hullámtömeg sodort – forगतag viharoztatta –, erdei vadakkal kerengénk, fogódzánk özbe, ágba, agancsba, és a förgeteg a fekete fölhöig feldoba, s fennen gomolygatva átúszánk a mennydörgős eget, messze hagyánk a kosbori rétet, ahonnan zsákostul velünk forgandtanak felfelé a remenci molnárok és pécek – lisztbül, cipóbul pempő lön ama üdötlen röplétkben –, és elérénk a halmot, hol beolvadni készüle a hegy a vízbe, s feljutánk az hegy fölibe, mi egyedül marada a sík világ víz által kitérendő része.

Üdötlen üdőkig tanyázánk az güblis házban – akár ellennel kerített vesztes a zömtoronyban –, merthogy az tág víz az ajtajáig torlott. A pempő még el se fogyott, midőn szelídült vadrecék százának szárnycsattogását hallánk az ablakban, és sebtén gerelyét emelé reájok a Hentes, lévén e munkában gyakorlott, nyakukat csavarva számolá: kilenc, tíz, s étkünket azután is meghozá a víz: rémült nyulakat úsztata, s lön ösmét „elárulva a természet bizalma”, rúgkapáltak a kés alatt sivalgva, s mint vérben a kígyóméreg, az rívás a termeken szétfuta, és menekvénk előle fülünk befogva, de alighogy az sivitás elhala, sorra kerülének az özek, mik a küszöbnél a vízben üdözének, s a faldosást végezvén máris kifelé leskedénk jóllakottan, részeltetünk-é ösmétleg zsákmányban ottan, a prédákkal közös azélumban, és ami maradt még az háznak asztala, valahány széke, folyvást eteténk a tüzet véle. És ahelyt, hogy tágon bocsáttatnának általa, az morgó víz odaszegzé foglyait s ugyancsak föröszte új, kiválóbb kegyben: halakkal árasztá konyhánk, és a Koldus – régest dömések szakácsa – kavarta levesünk szünetlen, gőzlött az güblis ház bográcsa, s éhünk elvervén köréheveredénk, és a hullámozgásra – rettegett zöngkötés! – kifigyelénk, és igencsak megneszűdénk: javában kerité udvarát a Hold, s alatta a világ, tout le monde, végetlen víz, víz, víz volt!

(A lapot átszelő vízszintes vonalból és kb. nyolc centire fölötte két koncentrikus körből áll a nehezen olvasható szöveget követő rajz. Alatta féloldalni elmosódott, tintafoltos, olvashatatlan írás, kibetűzhető szavai: Barétköz, ...tekintetes urokat, ikindija, létszer, beldisz, rúh, mért[ék]letlenség, óhajtnám... hogy ezt a vést túlélő[k], ...avícula... est, ...s...fáradásom...)

Változás leszen, súgta volt zúgó fülembé Jusztin vértanú napján a Fodrász, midőn az polizeiook és a többi szorongató megjelenének, és minket ágyé-
kig a bűzös matériáléba terelének és hajszolának az iszamós remanci martra,
álsággal tevék, fenneni parancsra, ott leszen néktek rezidenciátok, récesült-
ből lakmározástok, hűs boricskában lubickolástok! Ámdeha ki reájok nem
hallgata, korbáccsal szoktaták a jelölt útra, mely csatázatban, mi egrecírel
jára, Dereglyés hajcsár oly erősen csapott az állkapcámra, hogy álladzómat
szakajtá és kalapom, mit Kúnótól öröklék, Sáring közepére szálla, mire a
sorból töstént kiválék, és a sűrű békanyálon általcaptaték, át én, és közben a
hajcsárnak egy bogos ággal visszaüték, mire csónakját felém fordítva hátam
korbácsolni kezdé, ámdehogytársim otthagyni nem meré, visszafordula a
dögszag kulimászba, és én végre a sodráshoz juték, hol ujjhegyem a karimát
érinté, és akkor a szellő nemes fejfedőmet tovabillenté, és már visszafordulni
lévék készen, midőn túlról indula egy kis tarajocska, kalapom felémlenge
rajta s lőn kézben, és én veréstől vérző főm véle – subito! – bédédem.

Fogunk építeni sok ház, szóla be a kóterba idegen hangnyomattal a víz-
hordó laktárs, kinek motyójába rekkenté kalapom a Fodrász, fogunk épít-
ni, ismétlé, Jézusz Bozse drági, szmilúj nam sze, és keresztet vetve csuprom
csordultig tölté. Mindenemtül megfosztának, ugyan füzetkém és kalapom
és pipám in tempore eldugá a Fodrász, ám setétkék kurta mentém és bordó
kyriém, strimflim és libernyákom és kék tafotás bélésű hacukám, mit még
Bécsben varraték, kezembül kitépék, s adának rám bőrnadrágom és rőt in-
gem helyébe dohos rabruhát. Ámdebár ítéletre nékiek jönak látszand, ha vá-
ratának, merthogy kalapért úsztomat senki se látá, és a korbácsos megütését
igazolni se jelentkeze senki, hanem mind erősíté, hogy velük együtt taposám
a limust, és állék a sorba, és együtt merülénk a piócás kótymótyba, és együtt
lépénk a remanci martra.

Lellisi Kamil esős hajnalán börtönöm ajtaja nyíla, és testembül az erő
kifogyván leülék a remanci martra fölhóoszlást gyönyörélni, és hallgatni a
fűtyölő récé, ki párját hívja, midőn a hajcsárok reámtalálának és papirost
zizegtetének pimaszul orromhoz tartva, a hanthányók segéllésének parancsa
volt rajta. Hogy vezetessenek általam minden helyekre, hol legmakacsabb a
gyep fogása, téglát hasítani a fizetettek lakhelyének épülését szolgálva. De tös-
tént kell indulni! Mérhogy én, kérdém az urokat, kik addigra a martra sétá-
lának. Válaszra sem méltatának. A hanthányók nyolcan valának, s kísért két
polizei és egy hajcsár, az, kinek jobb kezén hat uja nőtt, s mind közül a leg-
galádabb ő volt, az sárhajú Kulcsár, és vezetémm űket ellenirányába a punruve-
tuki rétnék, jó messze északra, háttal Csipcsó mezejének, és keletre a sáperdi
güböktől érének nyálkás ingoványba, s hogy általcsapánk rajta, figyelmeze a
hanthányók előljárója, nem-é eltévedtünk, s a válasz elmarada, nem-é vagy te
8 ama böcstelen fajta, ki szánt gonoszszággal csoportkánk másfelé hajtja, ám én

csak hallgaték, s akkor jöve az etiketta – megérezék, hogy kedvem támand e fád csoport széjjelhányni, és bolyogás helyett Ruvetukon barlangba bújni –, kémélj meg minket, lón járásunknak kerek egy napja, és jó gyepes rét helyett jutánk csalányos martra, s ha méltóságod véget szakasztand ez excursiónak, szólunk ott fenn ki kegyelmed fogva tartja, és hízelkedének bársonyos szóval, nemdehoggy megállhatnánk percnyi pihenőre, majd ha jönak látszand, szólalék meg végre, és fogvatartóim hasuk csapdosva röhögének, nécsak, vezeté urait a kesely marha, ámde verni nem verének, s mihamar fojtva lón mindennemű gorombálkodásuk, hisz a Sáros játszórétnek terét jártuk, hol érvényülének túlnani törvények, s akárhogy leend is, csak én ösmerém az titkos ösvényt, a módusát a kimenekvésnek.

És hogy az áradmányos tisztásokon általjutánk végre, túl a tuskési gyujtoványon, s azon is túl, délre, lépénk pusztaságos mezőségre, hol nem simíta magának teknőt víz folyása, elvitázhatlan, hogy ott folyó sose jára, és iszákjuk, kabátjuk szétdobva futának a hanthányók ama rétre, és veték magukat szürke gyepére, és hasítának belőle valahány téglát, forgaták s vizsgálák hümmögötte hosszan, nem hiába bolyogánk, kiálták fel végre, nem hiába förödénk bugybori nyálkás koszban, és exemplárnak vágának még vagy százat – visszaúton görbeszteni hátat –, túlnani törvényt feledvén kísézőim nékem töstént parancsolának, s melléje példaregét is előadának az egyszeri emberől, ki ura akarát meg nem hallá... Ebbéli diszkutánk igen kurta vala, mert nézésünk a rétség keleti pereme oly erősen vonzá, hogy nyagगतóim kezében megállott a korbács, mert látának egy kismövetű embert szünetlen ázni, már messziről igen kicsinynek láták, s elindulának megszemlélni, nem-é egy közülünk, nemdetán szökevény volna, gyilkos avagy tolvályfajta, s ki tudja, mi lészen ásásának célja. Háttal felénk fürgén ásóza, görbe lábán aprókat ugrála, előtáncos vala, ki társtalan a branle de la Montarde-t járja, s lón az fürgé láb nyomán földnek mély nyílása, és feltöre a földmély vízdús forrása, delelő Napnak méltó tükre. Hé, hahó! kiálták hajtóim vagy száz lábra tőle, ám létünket nem észlelé ama ásási szorgalomban, s kiáltának ezek másodjára és kicsivel arrébb harmadjára, és akkor ásóját derékhoz támasztá, s orcáját szép lassan felébünk fordítá. Szent Pál vala. Felösmerénk az óbori templom oltárárul, azon setét arcnak lineamentumáarul, azon szemgödörök hosszú vágásáarul, ő volt, bizton mondom, a tarzusi Saul állott ottan, hosszú munkájában zavarítottan, s hogy ezt felfogánk, az jóvizű földön homlokra borulánk, látomásunkat sokáig imádánk, ám felemelve orcánk senkit sem látánk ottan, csakcsupán eleven víz ragyogá körkörü a rétet, akár hölgyem nyakát a juvél.

(A lila tintával rajzolt kalap karimáján nyomtatott barna betűk, ugyanazon kézírás: Kalapért úsztomat senki se látá. A lap jobb széléig húzott lila vonal közepén kurta lábú, barna öltözékű, sűrű szakállú férfi áll, derekához

ásó támasztva, arcát jobb kezével beárnyékolja, farkasszemet néz a rajzolóval-olvasóval. Alatta barna tintával, kétszer aláhúzva: A tarzusi Saul állott ottan.)

A végre, hogy ama távoli muharos réten hantost és verőt csudalatományban részesíték ita in fatis fuit, akaratlan, lecsihada a polizeiok irányomban gyulladt tartós haragvása, és minden hibitolásom feledni tűnék, de ámbár lón ama víztől a hűdítették lábra serkenése, béna tagok gyors felépülése, nem részesülék semmilyen kímélyben, hanem állítanak fentről úgymond könnyedke munkára, törekés agyag nyúlósítására. Merthogy az ár minden kunyhónkat elsodrá, az építők pedig már száz újnak oszlopát ásák. Mire odaérék, nádat korcola a Koldus és a Hentes, paticcsal bajlóda a Fodrász meg a trombitás Rézmán, s engem alatt egy földsüllyedékben pusztá lábball kényszerítének göröngyös sárba, hol tíz napig táncolék Viszketeg hajcsár hoppájára, s hogy köröttem furtonfurt bogázának a rác legények, vérük serkedteté a korbács, s egy újsütetű hajcsár, kit Sztovrágnak hívának, tyáj, tyále, tyáj, tyále, imígy gúnyolóda, álljon friss piperkára az urak lába, s a nádcsőrmő talpukat cson-tig hasítá, és lón az agyag vérünktől nyúlóssá.

Bertalan apostol napján Sztovrág kiállíta a sárbul, taposásomnak kis időre véget szakasztand kiáltozván, nőd jöve meglátni téged, mint végzed sárnyújtó mesterséged, gyönyöréli munkád a martrull! És figyelmeztet, szökéselem biztos halálom leend. Trudi, régbéli cselédem álla egy terélyes nyárfa árnyékában fent, rüt arcáru és széles csöcsérül nyomban felösmerém, és álla mellette a kislány, szép, csöndes Valérkám, aszályos fajta, sápadt vala, és se-lyem ruhácskáján által is látszott minden csontja, majd felféjlik, gondolám, és megállék a hölgyek előtt szégyenülten, mert látának táncolni ama bűzös agyagban, és derékig sáros vala testem, s mert kapaszkodván a martra többször elcsuszamlék, s mert kúsztam elejbük, mint a cicindela bogár, ha lábait kitépék, és a hölgyek a rabot csak nézék és nézék, és álla a rab moccsanatlan. És mielőtt szótlan eligyekeznének, noszogat egy ösmeretlen kebli szükséglet, és a leánykát megölelem, mint angyalt karolja magába a fölhő, és észrevevém ama vörös foltot a tarkón a fehér haját simogatva, meglátám az jelet, mit mindketten öröklénk, s hordozta volt a család minden tagja.

(A lila tintával készült rajz tízéves forma vézna leánygyermeket ábrázol fodros ruhában, jobb kezében hosszú szalagú kalap, a bal kéz elmozdult a törzs mellől, a hatalmas szem ijedtségről és kíváncsiságról árulkodik. A szerző szövege nem fűzött ehhez az illusztrációhoz.)

Bulyoka hajcsár reámkialta, midőn visszacsuszamlék a gödörbe agyaggázolásra, reámkialta böcsmérőleg a gyilkos felcser, budavári asszonyok angyalcsinálója, édes leányának meggyalázója, no nézd a francot, kevély a járása, nője pedig ronda, mint a kiokádott kása, ám amely nőnek híres a csúfsága, annak még híresebb a szép pudendája, rikácsoló, és abba nem hagyá, s akkor – leánykám előtt alacsony lelkű közösségomat igen szégyenelvén – felsandíték a martra, de már senkit sem árnyékolt ama nyárfa, nézpontról ezt még rögzíté elmém, ám momento temporis lőn borulása, a nyálkás agyagot mélyen megmarkolám, és Bulyoka széles pofájába vágám, és követé példám köröttem sok rác, s amott két sokác, pokolsárral vakítánk szorongatónkat, s mihamar csuszszana Sáring nyálkájába, mi őt eltakará. Volt légyen a közelben élősár, bélökém sváblegény Ambrosszal, s a limbus gyomrába túne a hajcsár. Befulasztásáru mindazonáltal senki rab se szóla, s őszelőn már fent se beszélének róla, sártafosó rabnál különbnek nem becslék, mint háznép a rühös macskát, ha eltűn, gyorsan elfeledék. Hanem ott fennen valamit sejtének, engem és Ambroszt meg minden rácot újabb sármunkára terelének, nádfal nyúlós locspocccsal csapkodására kényszerítének. S hogy a kalánt a sárba lemerítém, fémbe koccana a fém: a felcser gyűrejét felszínre emelém. Töstént az erdő legmélyére vetém. Ámde másnap is ott lőn az opálos ék, és annak utána is nap mint nap kétszer a sárbul feldobódék, s ha messzebbre vetém, előjöve négyszer s ama duellumban vesztés valék, és a Fodrász, látván lelki nyomorgásom, esténként sűrű lével telíté csuprom, rémültöm csüdfüvel enyhíté.

Kapisztrán János vasárnapja vala, mégest kihajtanak minket sárolásra, midőn Dereglyés hajcsár a martrul lekiálta, hé te, ki tartatol francnak, lábod töstént húzd ki a sárbul, tolmácskodásra parancsolnak. És visszaadák strimflim és hacukám és mentém, s nyújták ingem és bőrpantallóm. Ámdehogy megtépedett vala idegenek testén, bordó kyriém újra cserélni dühöden követelém, s makacsolám magam, és délig üdözék a sármart szélén. Ebédre kondítanak, midőn újólag – nevemen és illendően – szólítanak, s mert berzengésem nékiek igen kínos vala, lejöve hozzám egy úr, magamkorú fajta, csinos fejét capillamentum takarta, halándokon hurkára bodorítva, s tarkójátul lapocig függött pántlikás copfja, és orcámhoz hajolt, s mire apám tanított volt, az édes nyelven szólt, tout doux, csillapodj, tout... És hörpinté a lelkem magába e két szót, és tartám benne percekig mint szájában a mézet az apró gyermek, kit váratlan kényeztetnek. És az az úr kinyitá utazóládáját, és terité a fűre sokféle ruháját. Ama kyrié pedig kék vala, mint Sár mentén Vedrik tava. S hogy felöltém, bakkancsát lehúzá és strimflijét is – erővel – nékem adá hozzá. És a güblis házhoz érvén orcáját elnézém. Étienne volt, a rotterdami testvér. Tíz évig várt reá Friderika néném.

(Rajz helyett e két szó következik barna tintával, vastag nyomtatott betűkkel tízszer leírva, hétszer aláhúzva: Tout doux.)